

**RYDE**

Regional Youth Dialogue  
for Europe



Funded by  
the European Union

# Pregled glavnih nalaza Komparativne analize omladinskih politika u zemljama Zapadnog Balkana



**Koordinatorica komparativne analize:**

Mona Xhexhaj, Academy of European Integrations and Negotiations (Albanija)

**Učesnici u studiji:**

Aleksandra Jerkov  
Vladimir Mentus  
Sarita Bradaš  
Brikena Berisha  
Maja Jovanovska  
Lutjona Lula  
Aleksandar Ivković  
Rozafa Berisha  
Vasko Magleshov  
Anisa Lloja  
Hata Kurjaković  
Sead Dzigal

**Septembar 2024.**



*\*Ovu publikaciju je finansirala Evropska unija. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Akademije za evropske integracije i pregovore i ne odražava nužno stavove Evropske unije.*

# Sadržaj

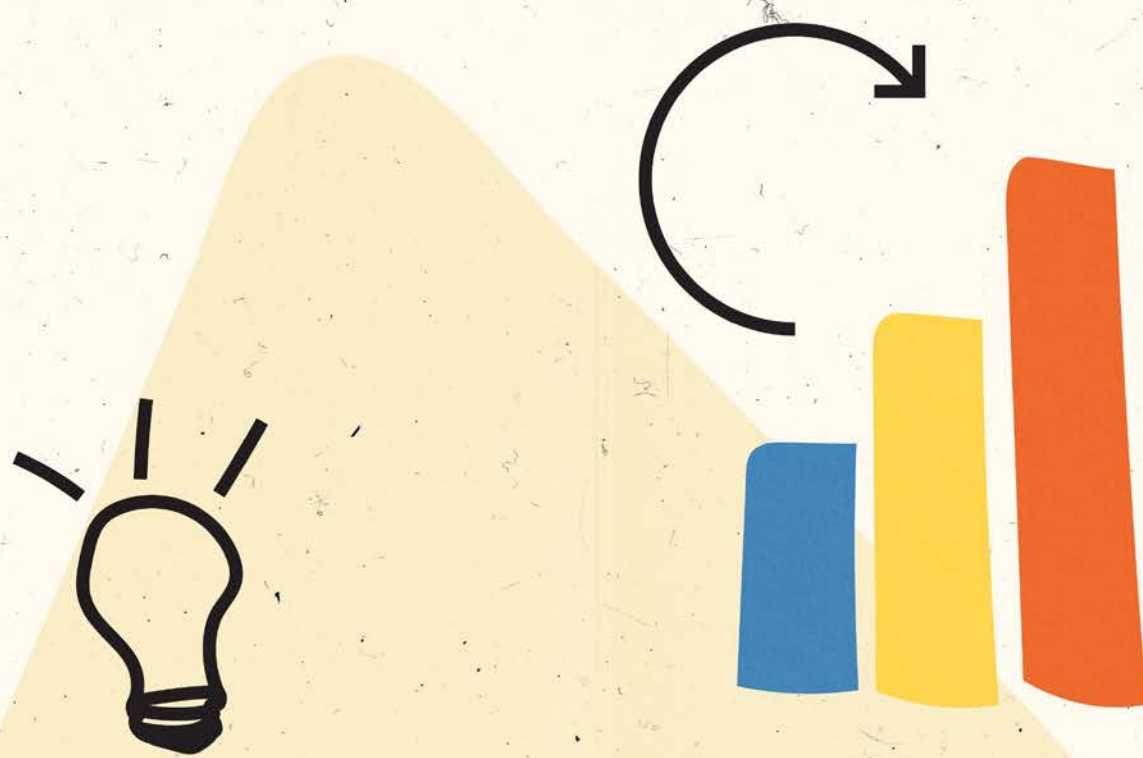
<b>UVOD</b> .....	<b>5</b>
<b>1. SOCIOEKONOMSKA OBLAST</b> .....	<b>7</b>
<b>1.1. ZAPOŠLJAVANJE – GLAVNI NALAZI</b> .....	<b>7</b>
1.1.1. Garancija za mlade.....	8
1.1.2. Preporuke u oblasti zapošljavanja u Zapadnom Balkanu, uključujući Garanciju za mlade.....	9
<b>1.2. OBRAZOVANJE – GLAVNI NALAZI</b> .....	<b>10</b>
1.2.1. Preporuke u oblasti obrazovanja.....	10
<b>1.3. SEKSUALNO I REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE – GLAVNI NALAZI</b> .....	<b>11</b>
1.3.1. Preporuke u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja.....	12
<b>2. UČEŠĆE MLADIH – GLAVNI NALAZI</b> .....	<b>14</b>
2.1. Preporuke za učešće mladih.....	15
<b>3. MEDIJI, KULTURA I DIGITALNI SVET</b> .....	<b>17</b>
<b>3.1. MEDIJSKA PISMENOST – GLAVNI NALAZI</b> .....	<b>18</b>
3.1.1. Preporuke u oblasti medijske pismenosti.....	18
<b>3.2. DIGITALNE VEŠTINE – GLAVNI NALAZI</b> .....	<b>19</b>
3.2.1. Preporuke u oblasti digitalnih veština.....	19
<b>3.3. KULTURNE POLITIKE – GLAVNI NALAZI</b> .....	<b>20</b>
3.3.1. Preporuke za kulturne politike.....	21

Pregled glavnih  
nalaza Komparativne  
analize omladinskih  
politika u zemljama  
Zapadnog Balkana

**RYDE**  
Regional Youth Dialogue  
for Europe

 **Funded by  
the European Union**

# UVOD



# Uvod

**Komparativna analiza omladinskih politika u zemljama Zapadnog Balkana (ZB)** sprovedena je u okviru projekta **Regionalni dijalog mladih za Evropu (RYDE)** koji finansira Evropska unija (2023-2026). Projekat vodi Fondacija Centar za demokratiju iz Srbije, u saradnji sa partnerskim organizacijama civilnog društva (OCD) iz Zapadnog Balkana, među kojima su: Akademija za evropske integracije i pregovore (Albanija), Youth Act Centar (Albanija), Kosovska inicijativa za stabilnost (Kosovo\*<sup>1</sup>), Mreža progresivnih inicijativa (Bosna i Hercegovina), NGO Infocentar (Severna Makedonija) i Regionalna akademija za razvoj demokratije (Srbija). Cilj projekta je osnaživanje OCD, posebno omladinskih organizacija, i mladih ljudi za aktivno učešće u strukturiranom dijalogu sa donosiocima odluka na nacionalnom i regionalnom nivou. Takođe, cilj projekta je unapređenje saradnje mladih u regionu Zapadnog Balkana, kao i promocija demokratskih vrednosti i političkih, ekonomskih i socijalnih dobrobita procesa evropskih integracija za zemlje Zapadnog Balkana.

Svrha ove analize je da se stekne **detaljan, komparativni uvid u javne politike usmerene na mlade** u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu\*, u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji, uključujući dokumenta javnih politika kao što su strategije, akcioni planovi i zakoni. Analizom se procenjuje usklađenost mera predviđenih ovim politikama za mlade sa drugim relevantnim oblastima politike, dok se istovremeno vrednuje i usklađenost pomenutih politika sa potrebama mladih, ciljevima održivog razvoja (SDG) i potrebom za izgradnjom socijalne otpornosti. Takođe, ova analiza **formuliše preporuke** za unapređenje javnih politika u svakoj od oblasti obuhvaćenih ovim istraživanjem.

Analiza se fokusira na **tri ključne oblasti koje su prepoznate kao posebno značajne za mlade** u zemljama Zapadnog Balkana:

- 1) Socioekonomska oblast:** zapošljavanje, obrazovanje i seksualno i reproduktivno zdravlje;
- 2) Učešće mladih:** građansko i političko angažovanje, socijalna inkluzija i učešće mladih u procesu donošenja odluka;
- 3) Mediji, kultura i digitalni svet:** medijska i digitalna pismenost mladih, jačanje kritičkog mišljenja, zastupljenost mladih u medijskom prostoru, vidljivost i medijska afirmacija mladih iz marginalizovanih grupa i **učešće mladih u kreiranju kulturnih politika;**

Istraživanje i analizu podataka u okviru ove tri oblasti, sproveo je stručni tim od 11 članova, uključujući tri vođe tima i osam istraživača iz regiona Zapadnog Balkana.

---

<sup>1</sup> Ovaj naziv ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN (UNSCR) 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji nezavisnosti Kosova\*.

Pregled glavnih  
nalaza Komparativne  
analize omladinskih  
politika u zemljama  
Zapadnog Balkana

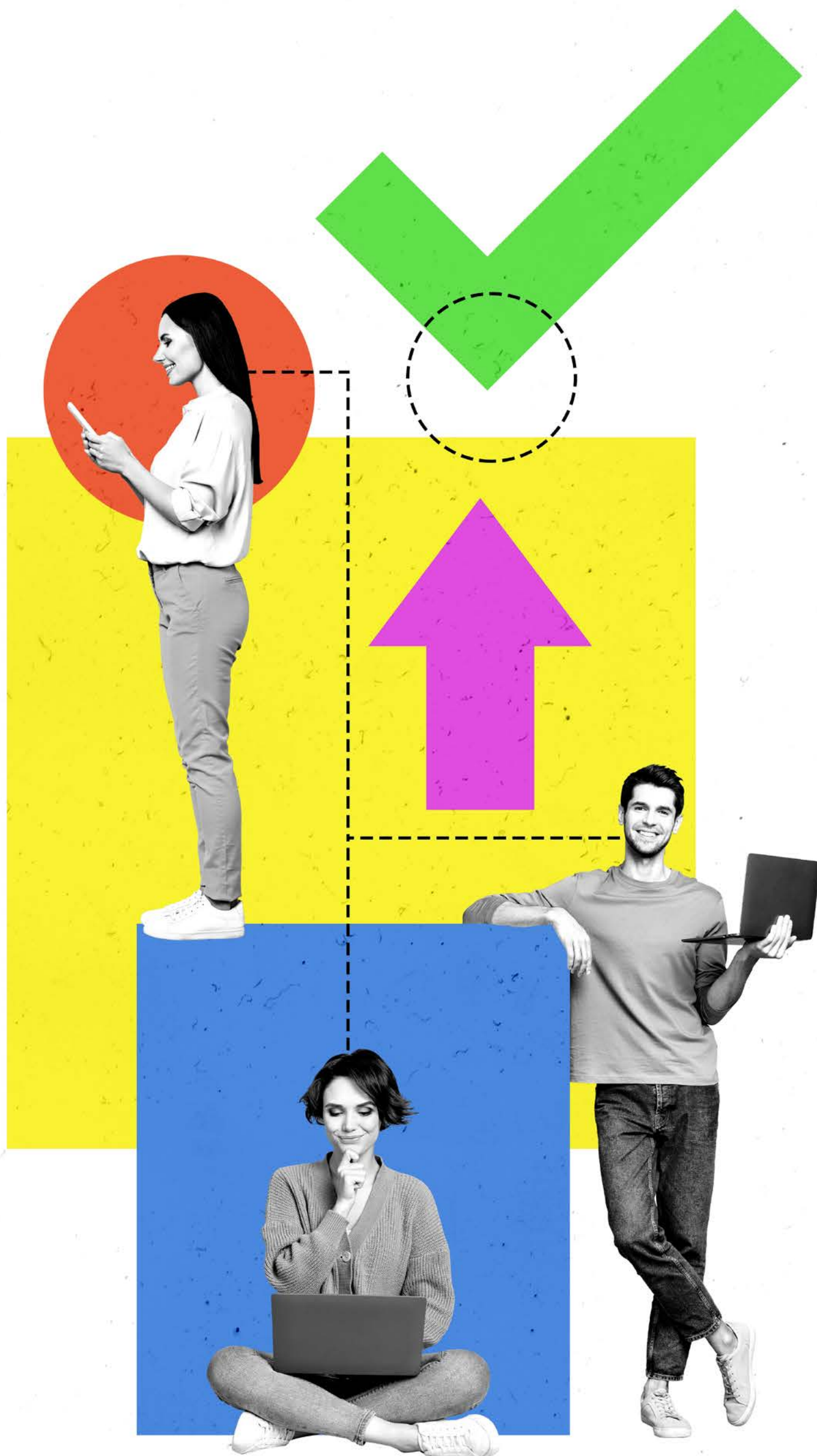
**RYDE**  
Regional Youth Dialogue  
for Europe



Funded by  
the European Union

1

# Socioekonomska oblast



## 1.1. 1. Socioekonomska oblast

Socioekonomska oblast u kontekstu ove analize obuhvata:

- 1) **Zapošljavanje mladih** i konkretne izazove sa kojima se oni suočavaju prilikom ulaska na tržište rada
- 2) **Obrazovanje** i kvalitet i relevantnost obrazovnih sistema u regionu
- 3) Pristup sveobuhvatnim uslugama **seksualnog i reproduktivnog zdravlja** za mlade širom regiona

Sve zemlje Zapadnog Balkana načelno **imaju sveobuhvatan strateški, zakonski i institucionalni okvir** kojim se reguliše socioekonomska oblast od značaja za mlade.

Nacionalne strategije za mlade predstavljaju glavni strateški okvir za mlade ljude u svim oblastima širom regiona.

U zakonodavnom smislu, sve **zemlje Zapadnog Balkana imaju konsolidovane zakone** u domenu zapošljavanja, obrazovanja i seksualnog i reproduktivnog zdravlja; međutim, postoji značajan prostor za unapređenje ovih zakona i praćenje njihove primene.

### 1.1. Zapošljavanje – glavni nalazi

Prema *Studiji o zapošljavanju mladih na Zapadnom Balkanu*<sup>2</sup> koju je objavio Regionalni savet za saradnju (RCC) iz Sarajeva, **prosečna stopa nezaposlenosti mladih u regionu iznosi 35,1%**, što je više nego dvostruko više u odnosu na 14,5% u Evropskoj uniji<sup>3</sup>. Podaci ukazuju na činjenicu da je 23,7% mladih na Zapadnom Balkanu u NEET statusu (nisu zaposleni, nisu na školovanju ili obuci), što je više nego dvostruko veći rezultat od 11,1% u Evropskoj uniji. Stope nezaposlenosti mladih ljudi u Bosni i Hercegovini spadaju među najviše u Evropi, a mnogi od njih se suočavaju sa poteškoćama u pronalaženju stabilnih i pristojno plaćenih poslova. Mladi u zemljama Zapadnog Balkana često se zapošljavaju na osnovu ugovora o privremenom radu, sa nesrazmernim udelom ugovora o radu sa skraćenim radnim vremenom.

Zbog rasprostranjenosti korupcije i nepotizma u društvima Zapadnog Balkana koji podrivaju meritokratiju, javio se trend de-profesionalizacije, odnosno, mladi ljudi često rade na poslovima koji nisu u skladu sa njihovim kvalifikacijama, te ih karakteriše sindrom „podzaposlenosti“ (rade na poslovima ispod nivoa svojih kvalifikacija i veština). Prema prethodno pomenutoj studiji RCC-a, prosečna **stopa zaposlenosti mladih sa niskim stepenom obrazovanja** (osim Albanije) iznosi 7,2% što je manje od polovine evropskog proseka od 18,5%. Iako znatno bolja, regionalna **stopa zaposlenosti mladih sa visokim stepenom obrazovanja** iznosi 41,4%, što je i dalje značajno ispod evropskog proseka od 57,3%.

---

<sup>2</sup> Study on Youth Employment in the WB, RCC, 2021, <https://www.rcc.int/docs/573/study-on-youth-employment-in-the-western-balkans>, posećen 11. marta 2024.

<sup>3</sup> Youth unemployment rate in the European Union for 2022, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem140/default/table?lang=en>

Zemlje Zapadnog Balkana sprovele su različite **strategije za razvoj zapošljavanja**, od kojih su samo neke posebno osmišljene tako da ciljaju mlade ljude koji su prerano napustili školovanje ili širu populaciju mladih. Zapošljavanje u Bosni i Hercegovini je decentralizovano i njime se uglavnom upravlja na nivou entiteta.

Pojedine zemlje pokušavaju da ponovo uspostave vezu između srednjih stručnih škola i privatnog sektora **usvajanjem dualnog sistema obrazovanja**, imajući u vidu činjenicu da stručne škole često ne pružaju učenicima one veštine koje se traže na tržištu rada (Crna Gora, Srbija).

Podrška za samozapošljavanje, subvencije za zapošljavanje i direktan razvoj projekata i programa javnih radova predstavljaju načine na koje se pruža podrška zapošljavanju. Brojne ekonomije Zapadnog Balkana dodeljuju **subvencije za zarade** (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo\*, Srbija) kao vid pomoći u stvaranju radnih mesta za mlade.

Većina zemalja, uključujući Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Severnu Makedoniju i Srbiju, **uspostavila je posebne inicijative za podršku mladima u procesu prelaska na samozapošljavanje**. Značajna komponenta programa zapošljavanja mladih je **preduzetništvo mladih**. Institucionalni okvir za preduzetništvo mladih u regionu je daleko od savršenog. Zbog nedostatka iskustva, mladi teško prevazilaze administrativne i birokratske prepreke i nisu u mogućnosti da obezbede finansijska sredstva za svoje poslovanje. Pomoć koja se nudi kroz OCD i vladine inicijative je minimalna.

### 1.1.1. Garancija za mlade

Implementacija programa Garancija za mlade je u različitim fazama u zemljama Zapadnog Balkana. **Planovi implementacije Garancija za mlade** su usvojeni u svim zemljama regiona, **osim u Bosni i Hercegovini**.

Usvajanje Plana implementacije Garancije za mlade i institucija nadležna za njegovo sprovođenje		
Albanija	Usvojen u aprilu 2023.	Ministarstvo finansija i privrede
BiH	Još uvek nije usvojen	Ministarstvo civilnih poslova
Kosovo*	Usvojen u novembru 2022.	Ministarstvo finansija, rada i transfera
S. Makedonija	Usvojen u martu 2023.	Ministarstvo socijalne politike, demografije i mladih
Crna Gora	Usvojen u julu 2024.	Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne zaštite
Srbija	Usvojen u decembru 2023.	Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja

Sve zemlje „zapadnobalkanske šesterke“ osim Bosne i Hercegovine, uvele su **programe plaćenog stažiranja**. Svaka od ovih zemalja ima uspostavljene inicijative kojima se pruža podrška za **pripravnički staž**. Nijedna zemlja Zapadnog Balkana još uvek nije realizovala **program stručnog osposobljavanja**.

Od 2018. godine, **Severna Makedonija je najuspešnija zemlja Zapadnog Balkana** u implementaciji Garancije za mlade. Postavljeni cilj na osnovu kog bi se Garancija za mlade u Severnoj Makedoniji ocenila kao uspešna, jeste da najmanje 30% osoba uključenih u aktivnosti Garancije uspešno izađe iz programa, bilo zapošljavanjem, ponovnim uključivanjem u obrazovni proces ili uključivanjem u aktivne programe i mere zapošljavanja u roku od četiri meseca. U 2021. godini, od ukupnog broja osoba koje su ušle u proces Garancije za mlade (19.322), 8.064 mladih osoba, starosti do 29 godina, odnosno 41%, obezbedilo je zaposlenje ili steklo veštine koje su poboljšale njihovu zapošljivost.<sup>4</sup>

<sup>4</sup> EU's Progress Report on North Macedonia 2023, [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/28a9322a-3f18-434e-89d2-0890c90b2f96\\_en?filename=SWD\\_2023\\_693%20North%20Macedonia%20report.pdf](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/28a9322a-3f18-434e-89d2-0890c90b2f96_en?filename=SWD_2023_693%20North%20Macedonia%20report.pdf), posećen 1. decembra 2023.



## 1.1.2. Preporuke u oblasti zapošljavanja na Zapadnom Balkanu, uključujući Garanciju za mlade

- ✓ **Omogućiti svim mladim ljudima pristup merama za jačanje veština mladih** i smanjenje nezaposlenosti, posebno onima iz ranjivih kategorija
- ✓ Promovisati i **ojačati podršku za preduzetništvo mladih**
- ✓ **Unaprediti politike zapošljavanja u pogledu zelenih radnih mesta** u celom regionu
- ✓ Ubrzati **usvajanje Plana implementacije Garancije za mlade u Bosni i Hercegovini**
- ✓ Osigurati **nastavak implementacije programa Garancije za mlade u svim zemljama Zapadnog Balkana** sa usvojenim Planom implementacije Garancije za mlade kako bi se omogućila realizacija programa na čitavoj teritoriji
- ✓ Državni organi treba da uspostave **programe praksi, praćenja rada (job shadowing), volontiranja** i drugih inovativnih metoda za povezivanja mladih sa poslodavcima kroz pojednostavljene administrativnih procedura za sve strane koje apliciraju za ove programe
- ✓ Uspostaviti **koordinaciju između nadležnih obrazovnih ustanova i institucija koje se bave socijalnim politikama i zapošljavanjem** u cilju prilagođavanja obrazovnih programa, smanjenja prekomerne proizvodnje specifičnih profila veština uz istovremeno zadovoljenje potreba tržišta
- ✓ Osnovati **centre za obuku, objekte za edukaciju i centre za karijerno savetovanje** usmerene na razvoj profesionalnih sposobnosti mladih



## 1.2. Obrazovanje – glavni nalazi

Obrazovni sistemi u regionu suočavaju se sa **izazovima u pružanju veština koje su mladim ljudima potrebne za savremeno tržište rada**.

Gotovo **sve zemlje u regionu razvile su i implementirale obrazovne strategije, osim Bosne i Hercegovine**, gde zajednički okvir za obrazovanje čine nekoliko javnih politika. Obrazovne politike u Bosni i Hercegovini su decentralizovane, tako da su odgovornosti podeljene između entiteta i kantona.

**Crna Gora zahteva donošenje sveobuhvatnije obrazovne strategije**. Ne postoji jedinstvena, sveobuhvatna strategija za ceo obrazovni sistem; umesto toga, strateški obrazovni okvir čine pojedinačne strategije prilagođene specifičnim segmentima sistema, kao što su: Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja<sup>5</sup>, Strategija razvoja stručnog obrazovanja<sup>6</sup>, Strategija inkluzivnog obrazovanja<sup>7</sup>, Strategija obrazovanja odraslih<sup>8</sup> itd.

Istraživanja pokazuju da **mladi iz Makedonije, Albanije i Srbije** spadaju u grupe koje su najviše uverene da je **korupcija** rasprostranjena **u obrazovnom sistemu**, u poređenju sa drugim zemljama Zapadnog Balkana. Zadovoljstvo mladih obrazovnim sistemom u celini je veće od njihovog nezadovoljstva u celom regionu. **Većina mladih** smatra da ih obrazovanje koje stižu u školama i na univerzitetima **ne priprema dovoljno adekvatno za zahteve savremenog tržišta rada**. Stručnost i obrazovanje se često smatraju sekundarnim u odnosu na društveni status i beneficije koje proizilaze iz zaposlenja.

### 1.2.1. Preporuke u oblasti obrazovanja

- ✓ **Modernizovati obrazovne sisteme** u regionu kako bi mladi stekli veštine potrebne za savremeno tržište rada.
- ✓ **Unaprediti infrastrukturu obrazovnog sistema**, uključujući poboljšanja zgrada, opreme, nastavnih metodologija i integraciju asistivnih tehnologija (adaptivnih i rehabilitacionih uređaja za osobe sa invaliditetom i starije osobe)
- ✓ **Razviti generičke i kritičke kompetencije** kod učenika/studenata i svih pojedinaca uključenih u proces učenja
- ✓ **Ojačati kapacitete ljudskih resursa u obrazovnom sektoru**, uključujući rukovodeći kadar, osoblje i profesionalne usluge
- ✓ **Unaprediti sistem ocenjivanja i evaluacije** na svim akademskim nivoima
- ✓ **Integrirati sveobuhvatan program obrazovanja o mentalnom zdravlju** u nacionalni nastavni program
- ✓ **Osnovati školske usluge za mentalno zdravlje** ili uspostaviti partnerstva sa organizacijama za mentalno zdravlje u okviru zajednice kako bi se formirale grupe za podršku **učenima** koji se suočavaju sa izazovima povezanim sa mentalnim zdravljem
- ✓ **Suzbiti stigmatizaciju mentalnih bolesti** u školama

5 Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori (2021-2025), <https://www.gov.me/clanak/strategija-ranog-i-predskolskog-vaspitanja-i-obrazovanja-2021-2025-sa-akcionim-planom>, posećen 22. novembra 2023.

6 Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2020-2024), <https://www.gov.me/dokumenta/3f8ece83-b549-4c84-8ae9-a8620ff67928>, posećen 22. novembra 2023.

7 Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori (2019-2025), <https://www.unicef.org/montenegro/en/reports/montenegro-inclusive-education-strategy>, posećen 22. novembra 2023.

8 Strategija obrazovanja odraslih (2015-2025), <http://nasedoba.me/wp-content/uploads/2016/02/5-Strategija-obrazovanja-odraslih-1.pdf>, posećen 22. novembra 2023.

### 1.3. Seksualno i reproduktivno zdravlje – glavni nalazi

Strateški i pravni okvir u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja mladih manje je razvijen u poređenju sa oblastima zapošljavanja i obrazovanja u svim zemljama Zapadnog Balkana. Ovo se ogleda u manjem broju strategija, akcionih planova, programa, zakona i propisa u svim zemljama regiona.

**U Albaniji**, postojala je **Nacionalna strategija za sigurnost kontracepcije za period od 2017. do 2021. godine**<sup>9</sup>, kojom je osigurano da svi muškarci i žene u Albaniji za potrebe planiranja porodice, mogu da izaberu, pribave i koriste usluge planiranja porodice visokog kvaliteta, kao i sredstva za kontracepciju. **Zakon br. 8876 o reproduktivnom zdravlju** predviđa da „adolescenti i mladi imaju pravo na informacije i usluge vezane za reproduktivno zdravlje, informacije i programe koji imaju za cilj prevenciju neželjenih trudnoća i zlostavljanja, kao i sve drugo u vezi sa njihovim aktivnim seksualnim ponašanjem, u skladu sa njihovim godinama“.<sup>10</sup>

**U Bosni i Hercegovini** ne postoji sveobuhvatna strategija na državnom nivou koja se odnosi na seksualno i reproduktivno zdravlje, a ova oblast je strateški regulisana na nivou entiteta. Postoje dva zakona usvojena na državnom nivou kojima se reguliše ova oblast: **Zakon o uslovima i postupku za prekid trudnoće** i **Zakon o lekovima**.<sup>11</sup>

**Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2010-2019. godine**<sup>12</sup> fokusirala se na mlade ljude preko dva strateška prioriteta: promocije seksualnog i reproduktivnog zdravlja u kontekstu zdravih stilova života kako bi se smanjili rizici od seksualno prenosivih bolesti, preuranjenih trudnoća ili prihvatanja različitih stavova u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja, kao i obezbeđivanje višeg nivoa znanja o ovoj oblasti kako kroz formalno, tako i kroz neformalno obrazovanje.

**Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja u Republici Srpskoj 2019-2029**<sup>13</sup> navodi da mladi ljudi nemaju na raspolaganju odgovarajuće usluge koje su prilagođene njihovim jedinstvenim potrebama i osetljivom periodu života kroz koji trenutno prolaze. Nekoliko planiranih mera za sprovođenje određenih ciljeva usmereno je na mlade ljude. Ove mere su usvojene kako bi se smanjio rizik od seksualno prenosivih bolesti kroz kontinuirano obrazovanje stanovništva; ojačalo obrazovanje o seksualnom i reproduktivnom zdravlju mladih zasnovano na dokazima; organizovala edukacija vršnjaka o seksualnom i reproduktivnom zdravlju. Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska regulišu zdravstvenu zaštitu odvojeno preko **Zakona o obaveznom zdravstvenom osiguranju** i **Zakona o zdravstvenoj zaštiti**.<sup>14</sup>

**Na Kosovu\*** su usvojeni **Zakon br. 02/L-76 o reproduktivnom zdravlju** i **Zakon br. 03/L-110 o prekidu trudnoće**<sup>15</sup>, kojima se dalje precizira postupak prekida trudnoće i daje pravo svim devojkama i ženama da slobodno odlučuju o prekidu trudnoće u skladu sa kriterijumima koji su u njima definisani. Od 2023. godine, Kosovo\* priprema poseban **Zakon o reproduktivnom zdravlju i medicinski podržanoj koncepciji**.<sup>16</sup>

**U Crnoj Gori**, u **Strategiji razvoja zdravstva za period od 2023-2027. godine** sa **Akcionim planom za period 2023-2024**, analiza situacije ukazuje na probleme u oblasti obezbeđivanja pristupa univerzalnim uslugama seksualne i reproduktivne zdravstvene zaštite. Ovaj dokument ne sadrži mere niti aktivnosti kao odgovor na navedeni izazov. Strategija za mlade 2023-2027, obuhvata *kreiranje međuresorskog seta aktivnosti za poboljšanje zdravlja i dobrobiti mladih* kroz njihovo informisanje o seksualnom i reproduktivnom zdravlju preko programa usluga za mlade i formalnog obrazovanja (osnovno, srednje i visoko obrazovanje). Oblast seksualnog i reproduktivnog zdravlja u Crnoj Gori regulišu sledeći zakoni: **Zakon o zdravstvenoj zaštiti**, **Zakon o uslovima i postupku za prekid trudnoće**, **Zakon o pravima pacijenata**, **Zakon o zdravstvenoj nezi pacijenata**, **Zakon o lečenju neplod-**

9 National Contraceptive Security Strategy of the Republic of Albania 2017-2021, <https://albania.un.org/en/46613-albanian-national-contraceptive-security-strategy-2017---2021>, posećen 14. marta 2024.

10 Law no. 8876 on Reproductive Health in the Republic of Albania, <https://legislationline.org/albania>, posećen 14. marta 2024.

11 Zakon o uslovima i postupku za prekid trudnoće i Zakon o lekovima <https://www.ohr.int/laws-of-bih/>, posećen 10. decembra 2023.

12 Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2010-2019. godine, [https://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/inquiry\\_on\\_sexual\\_and\\_reproductive\\_health\\_and\\_reproductive\\_rights\\_in\\_bih.pdf](https://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/inquiry_on_sexual_and_reproductive_health_and_reproductive_rights_in_bih.pdf), posećen 10. decembra 2023.

13 Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja u Republici Srpskoj 2019-2029, [https://www.unfpa.org/sites/default/files/board-documents/CPE\\_Final\\_Bosnia\\_and\\_Herzegovina\\_Programme\\_Evaluation\\_Report.pdf](https://www.unfpa.org/sites/default/files/board-documents/CPE_Final_Bosnia_and_Herzegovina_Programme_Evaluation_Report.pdf), posećen 10. decembra 2023.

14 Zakon o zdravstvenoj zaštiti <https://www.ohr.int/laws-of-bih/>, posećen 10. decembra 2023.

15 Law no. 03/L-110 on the Termination of Pregnancy and the Law in Kosovo\*, <https://www.kuvendikosoves.org/eng/projektligjet-dhe-ligjet/laws/>, posećen 20. decembra 2023.

16 Law on Reproductive Health and Medically Assisted Conception, <https://www.kuvendikosoves.org/eng/projektligjet-dhe-ligjet/laws/>, posećen 20. decembra 2023.

nosti asistiranim reproduktivnim tehnologijama, **Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju i Zakon o lekovima**.<sup>17</sup>

**U Severnoj Makedoniji, Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2021-2030**.<sup>18</sup> uspostavlja određena prava u domenu reprodukcije i kontracepcije, kao i sredstva kojima devojčice i žene mogu da ih ostvare. Po prvi put, ova strategija ističe obrazovanje o seksualnim i reproduktivnim pravima kao zaseban i specifičan cilj.

**U Srbiji, u Nacionalnom programu očuvanja i unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana Republike Srbije**<sup>19</sup>, naglašava se da je praksa kontrole rađanja među mladima dominantno konzervativna, da je seksualno ponašanje mladih rizično i da je obim angažovanja u očuvanju seksualnog i reproduktivnog zdravlja celokupne populacije, uključujući marginalizovane i obespravljene grupe, nezadovoljavajući. Analiza planova i programa koji se odnose na obrazovanje u osnovnim i srednjim školama pokazuje da ne postoji sistematski i sveobuhvatan pristup obrazovanju u vezi sa seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravljem dece i mladih u Srbiji. Zakoni kojima se reguliše zabrana diskriminacije i zaštita rodne ravnopravnosti u Srbiji, kao i nekoliko zakona u oblasti zdravstva, obavezuju na obezbeđivanje odgovarajućih uslova zdravstvene zaštite, uključujući seksualna i reproduktivna prava i zdravlje žena. **Zakon o postupku prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama** reguliše uslove i način izvođenja ovih intervencija. **Zakon o zabrani diskriminacije**<sup>20</sup> garantuje da mladi pojedinci imaju jednak pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i drugim ključnim uslugama.

### 1.3.1. Preporuke u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja

- ✓ **Uvesti sveobuhvatno seksualno obrazovanje** u nastavni plan osnovnih škola
- ✓ Pokrenuti ciljane kampanje za **podizanje svesti o slobodi seksualnosti i seksualnom zdravlju** usmerene na sve mlade, roditelje i obrazovni kadar
- ✓ **Povećati dostupnost i pristupačnost usluga planiranja porodice** i modernih kontraceptivnih sredstava
- ✓ Ojačati postojeće kapacitete i **poboljšati pristup uslugama** u vezi sa seksualnim i reproduktivnim zdravljem
- ✓ **Povećati dostupnost menstrualnih i higijenskih proizvoda** za sve mlade žene
- ✓ **Podizati svest o važnosti redovnih preventivnih pregleda za seksualno i reproduktivno zdravlje** mladih ljudi, sa posebnim fokusom na seksualno aktivnu omladinu
- ✓ **Podsticati učešće mladih u planiranju** i donošenju odluka u vezi sa seksualnim i reproduktivnim zdravljem

---

17 Ibid.

18 National Strategy for Gender Equality of the Republic of North Macedonia 2021-2030, [https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-03/GRBMagazine\\_Issue1Winter2022-1.pdf](https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-03/GRBMagazine_Issue1Winter2022-1.pdf), posećen 1. decembra 2023.

19 Nacionalni program očuvanja i unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana Republike Srbije, [http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2018\\_01/t01\\_0025.htm](http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2018_01/t01_0025.htm), posećen 10. januara 2024.

20 Zakon o zabrani diskriminacije, <https://azil.rs/en/wp-content/uploads/2017/04/antidiscrimination-law-serbia.pdf>, posećen 10. januara 10 2024.

Pregled glavnih  
nalaza Komparativne  
analize omladinskih  
politika u zemljama  
Zapadnog Balkana

**RYDE**  
Regional Youth Dialogue  
for Europe

 Funded by  
the European Union

# 2 Učešće mladih – glavni nalazi



## 2. Učešće mladih – glavni nalazi

**Sve zemlje Zapadnog Balkana usvojile su nacionalne strategije za mlade**, osim Bosne i Hercegovine. Pitanje mladih u Bosni i Hercegovini uglavnom je u nadležnosti entiteta, tako da na nacionalnom nivou ne postoje strategija i zakon o mladima. **Republika Srpska i Brčko Distrikt usvojili su svoje strategije za mlade**, dok je strategija za mlade Federacije BiH, prema podacima iz aprila 2024. godine, u procesu usvajanja. U poslednjem EU Izveštaju o napretku<sup>21</sup> za BiH, navodi se da „Bosna i Hercegovina treba da radi na strategiji za mlade na nivou države, koja bi osigurala jednak tretman mladih“.

Što se tiče **nacionalnih akcionih planova za mlade**, situacija je **uglavnom slična** u celom regionu. Bosna i Hercegovina se izdvaja kao izuzetak, jer na nacionalnom nivou nedostaju dokumenti javnih politika za mlade. Pojedini kantoni su usvojili lokalne strategije i akcione planove za mlade, dok je usvajanje okvira za mlade na svim nivoima vlasti još uvek potrebno poboljšati.

U svim zemljama Zapadnog Balkana, **zakonodavstvo koje se odnosi na mlade podržava princip učešća mladih**. Takođe, glavni strateški dokumenti (uglavnom pomenute nacionalne strategije za mlade) u svakoj od zemalja sadrže cilj posvećen jačanju učešća mladih. Međutim, postoji značajna varijacija kada je reč o sadržaju podciljeva/mera za postizanje tog cilja.

U mnogim zemljama, na primer, **ovaj cilj se uglavnom sprovodi kroz jačanje kapaciteta omladinskih organizacija i promociju volontiranja**. Akcenat na podizanju svesti i informisanju mladih o mogućnostima učešća je ređi, što je slučaj i sa međunarodnom saradnjom i mobilnošću. U **Severnoj Makedoniji**, fokus je stavljen na **podršku omladinskom aktivizmu** u konkretnim oblastima, kao što su **zaštita životne sredine i digitalni prostor**, što nije slučaj u drugim zemljama.

**Albanija i Crna Gora eksplicitno garantuju prava i zaštitu mladih** u svojim Ustavima, dok samo na **Kosovu\*** i u **Severnoj Makedoniji postoje zakoni koji garantuju učešće mladih**: Zakon o osnaživanju i učešću mladih<sup>22</sup> na Kosovu, usvojen 2009. godine, i Zakon o učešću mladih i omladinskoj politici u Severnoj Makedoniji, usvojen 2020. godine.

S druge strane, postoji veliki broj regionalnih i evropskih inicijativa koje promovišu učešće mladih, kao što je Omladinska laboratorija Zapadnog Balkana (*Western Balkans Youth Lab*), koju je uspostavio Savet za regionalnu saradnju, EU dijalog sa mladima (*EU Youth Dialogue*) itd. **Srbija je trenutno jedina zemlja na Zapadnom Balkanu** i jedina zemlja van EU koja **sprovodi EU dijalog sa mladima (EUYD)**<sup>23</sup>, kao strukturirani mehanizam za komunikaciju između mladih i donosilaca odluka. U cilju efikasne implementacije EUYD-a u Srbiji, 2021. godine je formiran Stalni stručni tim za EUYD. Takođe, formirana je i koordinaciona međusektorska grupa (koja postoji samo u zemljama članicama EU) u okviru Omladinskog saveta Vlade Republike Srbije, u ulozi savetodavnog tela.

**Bosna i Hercegovina i Kosovo\*** su **jedine zemlje Zapadnog Balkana čiji nacionalni parlamenti imaju odbore posvećene pitanjima mladih**. U Bosni i Hercegovini, parlamenti oba entiteta, kao i Brčko Distrikta, imaju radna tela koja se bave pitanjima mladih: Odbor za pitanja dece, mladih i sporta (Narodna skupština Republike Srpske), Odbor za pitanja mladih (Dom naroda Federacije Bosne i Hercegovine) i Odbor za mlade (Skupština Brčko Distrikta). Postojanje sva tri tela je regulisano odgovarajućim zakonima.

21 European Union, [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD\\_2023\\_691%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20report.pdf](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_691%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20report.pdf), posećeno 29. aprila 2024.

22 Kosovo Assembly. *Law on empowerment and participation of youth*, 30 September 2009, <https://rb.gy/fbhjue>, posećeno 15. juna 2024.

23 "EU dijalog sa mladima i jačanje učešća mladih u procesu donošenja odluka u Srbiji". Politeia Institute. <https://shorturl.at/Ml4az>, visited on 15 June 2024.

**Korupcija i nedostatak poverenja u javne institucije udaljavaju mlade ljude od učešća** u političkim i društvenim procesima. Studija pod nazivom „Zajedničke budućnosti: Učešće mladih u miru na Zapadnom Balkanu“ (2021), kojom je obuhvaćeno svih šest ekonomija Zapadnog Balkana, pokazala je da je najčešći oblik angažovanja mladih ljudi (15-29 godina) u prethodnih 12 meseci bilo objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama o važnim političkim i društvenim pitanjima (17,2%), zatim potpisivanje peticija (14,3%), volontiranje za važnu svrhu (11,2%), učešće u kampanjama (9,8%) i učešće u demonstracijama (5,6%).<sup>24</sup>

Ova studija je takođe ispitivala mlade ljude o njihovoj stopi učešća u političkom životu i njihovom interesovanju za takvo učešće. Rezultati su pokazali da su i stvarno učešće i interesovanje za učešće prilično niski, iako **nisu mnogo različiti od proseka Evropske unije** – anketa koju je objavio Eurostat u aprilu 2024. godine pokazuje da je 7% mladih u EU učestvovalo u aktivnostima neke političke stranke ili političke organizacije u poslednjih 12 meseci.<sup>25</sup> Ovo čini **učešće u stvarnoj politici u Bosni i Hercegovini (11%) i Crnoj Gori (10,4%) višim od proseka EU**.

## 2.1. Preporuke za učešće mladih

- ✓ **Uspostaviti i omogućiti redovno funkcionisanje** predviđenih mehanizama za učešće mladih u procesima donošenja odluka u zemljama Zapadnog Balkana, kao što su **saveti mladih**.
- ✓ **Uspostaviti EU dijalog sa mladima** u svim zemljama Zapadnog Balkana (Srbija je to već učinila)
- ✓ **Uspostaviti parlamentarne odbore za pitanja mladih** u svim zemljama Zapadnog Balkana (BiH i Kosovo\* su to već učinili)
- ✓ Razviti i **unaprediti kulturu komunikacije između mladih i donosilaca odluka** u regionu zbog niskog nivoa poverenja koje mladi Zapadnog Balkana imaju u institucije
- ✓ **Omogućiti dugoročnu finansijsku održivost omladinskih organizacija** na Zapadnom Balkanu i smanjiti zavisnost od donatora diversifikacijom izvora finansiranja, usvajanjem inovativnih metoda prikupljanja sredstava ili uspostavljanjem partnerstava sa privatnim sektorom kako bi se osigurali autonomija i fleksibilnost omladinskih organizacija u odgovaranju na potrebe mladih ljudi
- ✓ Promovisati i **uspostaviti sveobuhvatne okvire koji podstiču istraživačke inicijative mladih** u akademskom i neakademskom sektoru, uključujući kreiranje struktura, politika i mehanizama finansiranja



24 Dakash, Susanna, et al. #Sharedfutures: Youth Perception of Peace in the Western Balkans. UNDP, 2021. p. 58.

25 European Commission, Directorate-General for Communication. Flash Eurobarometer 545: Youth and Democracy. 2024, p. 18.

Pregled glavnih  
nalaza Komparativne  
analize omladinskih  
politika u zemljama  
Zapadnog Balkana

**RYDE**  
Regional Youth Dialogue  
for Europe



Funded by  
the European Union

# 3 Mediji, kultura i digitalni svet





# 3. Mediji, kultura i digitalni svet

**Institucionalni i pravni okvir koji se odnosi na medije, kulturu i digitalnu sferu** u kontekstu mladih na Zapadnom Balkanu **uglavnom je dobro razvijen**. Ipak, postoje brojni problemi, najčešće u vidu povećane migracije mladih, nezadovoljavajuće koordinacije i saradnje među različitim sektorima odgovornim za mlade, nedostatak budžetiranja za konkretne programe, slaba podrška u razvoju digitalne i medijske pismenosti, centralizovani modeli odlučivanja u vezi sa pitanjima mladih i drugi izazovi.

Napori da se poboljša medijska pismenost među mladima radi unapređenja digitalnih kompetencija i znanja, povećani su u svim zemljama Zapadnog Balkana. **Civilni sektor je veoma aktivan u unapređenju medijske pismenosti** i mogućnosti za **sticanje digitalnih veština među mladima** u regionu. U nekim slučajevima, medijska i digitalna pismenost su integrisani u specijalizovane programe i inicijative, dok se u drugim slučajevima razvijaju u saradnji sa različitim projektima koji se odnose na ovu oblast.

Kada je reč o kulturi, u zemljama Zapadnog Balkana postoje različite zakonske odredbe koje **predviđaju aktivnosti za podršku kulturnoj kreativnosti** i inovacijama mladih. Ove aktivnosti imaju **deklarativni a ne suštinski karakter**. Ograničene rezultate u kulturnim programima i uključivanju mladih treba direktno rešavati većim budžetskim izdvajanjima za kulturne i omladinske organizacije kako bi se osigurali veća finansijska stabilnost i podrška njihovim aktivnostima i programima.

Ova analiza ukazuje na to da postoji **hitna potreba za temeljnijim istraživanjima o odnosu mladih prema medijima, kulturi i digitalnom svetu** u većini zemalja Zapadnog Balkana. Takva istraživanja bi pomogla u generisanju konkretnih podataka i oblikovanju ključnih prioriteta i strategija za budućnost. Postojeći materijali uglavnom su izrađeni na osnovu izveštaja i projekata koji se bave ovim pitanjima samo delimično ili unutar šireg konteksta poput zapošljavanja mladih, obrazovanja, slobode medija i slično.

## Opšte preporuke za medije, kulturu i digitalni svet:

- ✓ **Sprovoditi detaljnija istraživanja** o vezi između mladih i medija, kulture i digitalnog sveta
- ✓ **Uspostaviti efikasniju saradnju i komunikaciju** među važnim akterima u oblasti medija, kulture i digitalnog sveta u kontekstu problema mladih
- ✓ **Poboljšati mehanizme za uključivanje mladih u kreiranje politika** koje se odnose na medije, kulturu i digitalni prostor
- ✓ **Uvesti godišnje nagrade za mlade** kako bi se dali priznanje i pohvale njihovom izuzetnom radu u medijima, kulturi i digitalnoj sferi

## 3.1. Medijska pismenost – glavni nalazi

U pojedinim zemljama Zapadnog Balkana, medijska pismenost se realizuje kroz specijalizovane programe i aktivnosti, dok se u drugim zemljama razvija zajedno sa različitim projektima usmerenim na ovu oblast.

Nijedna zemlja zapadnog Balkana nema medijsku pismenost kao obavezan predmet u okviru formalnog obrazovanja. Medijska pismenost je izborni predmet u osnovnim školama u **Severnoj Makedoniji** i u nekoliko srednjih škola na **Kosovu\***, dok u **Albaniji** medijska pismenost i kritičko razmišljanje nisu prisutni niti se praktikuju u formalnom obrazovnom okruženju. Razlog tome je što su različiti aspekti medijske pismenosti deo nekolicine strategija i uglavnom se odnose na pitanja medija i kompetencije u oblasti informatičke pismenosti. Pilotiranje medijske pismenosti u **Albaniji** pokazalo je da će obrazovni sistem morati da prevaziđe izazov integracije medijske pismenosti u obrazovni sistem i prelaska iz faze njenog pilotiranja u fazu uključivanja u nastavni plan i program svih škola u zemlji.

U **Bosni i Hercegovini**, medijska pismenost nije poseban predmet, a na državnom nivou, kao ni na nižim nivoima vlasti, ne postoje strateški dokumenti koji se odnose na medijsku i informatičku pismenost.

U **Srbiji** je uveden predmet „Jezik, mediji i kultura“ kao izborni predmet u srednjim školama i pojedinim stručnim školama.

**Crna Gora** je najistaknutiji primer **uvođenja medijske pismenosti kao izbornog predmeta u gimnazijama** (srednjim školama) još 2009. godine. Za školsku 2023/2024 godinu, medijska pismenost je postala **dostupna učenicima viših razreda osnovnih škola** (konkretno, u sedmom, osmom i devetom razredu). Međutim, prva Medijska strategija 2023-2027 u Crnoj Gori, usvojena u oktobru 2023. godine, zajedno sa Akcionim planom za period 2023-2024, navodi da su predmeti iz oblasti medijske pismenosti u srednjim školama ograničeni, da je njihova promocija u školama nedovoljna, kao i da postoji nedostatak kontinuirane obuke za nastavnike.

**Zastupljenost mladih iz Zapadnog Balkana u medijima** je i dalje nezadovoljavajuća. Glavni razlozi za ovu situaciju variraju od zemlje do zemlje, ali neki od zajedničkih problema uključuju institucionalni okvir, nedostatak motivisanosti medija, kao i često nedovoljno budžetiranje sa više strana. Niska medijska zastupljenost mladih u društvima Zapadnog Balkana pokazuje da ovi sistemi uglavnom ne prepoznaju vrednost mladih ljudi i njihov potencijal kao resurs za ekonomski razvoj. Dostupni podaci o medijskoj zastupljenosti mladih u Albaniji pokazuju da samo 28% mladih učestvuje u medijskim aktivnostima na godišnjem nivou. Programi koji se odnose na manjinske i ranjive grupe, kao i programi prilagođeni osobama sa invaliditetom, izuzetno su slabo zastupljeni.

### 3.1.1. Preporuke u oblasti medijske pismenosti

- ✓ Dodatno **integrisati medijsku pismenost i kritičko razmišljanje u obrazovne sisteme** i akademske nastavne programe na svim nivoima i u svim zemljama Zapadnog Balkana
- ✓ **Uspostaviti dugoročni finansijski okvir za inicijative u oblasti medijske pismenosti** i imenovati tela koja će nadgledati implementaciju programa
- ✓ **Razviti nacionalne medijske strategije** sa konkretnim ciljevima usmerenim na povećanje zastupljenosti mladih u medijima, naročito iz marginalizovanih grupa
- ✓ **Podsticati medijsko preduzetništvo među mladima** obezbeđivanjem finansiranja i mentorstva za one koji su zainteresovani da kreiraju svoje medijske platforme

## 3.2. Digitalne veštine – glavni nalazi

Može se reći da postoji strateški okvir za unapređenje digitalnih veština u zemljama Zapadnog Balkana, osim u Bosni i Hercegovini, ali taj okvir svakako treba dodatno unaprediti. U BiH ne postoje strateški dokumenti u vezi sa digitalnim veštinama na državnom nivou niti na nižim nivoima vlasti.

U **Srbiji** postoji Strategija razvoja digitalnih veština za period 2020-2024<sup>26</sup> sa Akcionim planom usvojenim 2023. godine. Ciljevi Strategije uključuju unapređenje digitalnih kompetencija u obrazovnom sistemu, ali i osnovnih i naprednih digitalnih veština svih građana.

U **Crnoj Gori**, Program ekonomskih reformi Crne Gore 2023-2025.<sup>27</sup> uključuje meru reforme broj 4: *Digitalizacija obrazovanja i razvoj digitalnih veština*, i prepoznaje važnost unapređenja informatičke pismenosti mladih, što je takođe u skladu sa merama i aktivnostima predviđenim novom Strategijom za mlade.

U **Severnoj Makedoniji**, Nacionalna strategija za mlade 2023-2027.<sup>28</sup> postavlja jedan cilj, a to je „jačanje omladinskog aktivizma u digitalnom prostoru, kroz unapređenje digitalne pismenosti službenika u lokalnim i nacionalnim institucijama, sa fokusom na mladim licima“. Ove aktivnosti su predviđene i Akcionim planom Agencije za mlade i sport 2023-2025.<sup>29</sup>

U **Albaniji**, nacionalni strateški dokumenti koji doprinose razvoju digitalnih veština uključuju Nacionalnu strategiju obrazovanja 2021-2026, Multisektorsku strategiju o digitalnoj agendi i Akcioni plan 2022-2026, Nacionalnu strategiju zapošljavanja i veština 2019-2022, Nacionalnu strategiju za naučno-istraživački rad, tehnologiju i inovacije 2017-2022, te NDS II 2015-2020. Kako se vidi iz priloženog, većina ovih dokumenata zahteva ažuriranje za naredne periode.<sup>30</sup> Akcioni plan Nacionalne strategije za mlade 2022-2029 za Albaniju fokusira se na digitalni razvoj kao ključni cilj. Konkretno, cilj 2 naveden u ovom dokumentu kaže: „Podrška i ohrabrivanje omladinskog inoviranja i unapređenje veština i profesionalizma mladih kroz kvalitetno obrazovanje u oblasti IKT i drugim oblastima digitalnog razvoja, čime se povećavaju i poboljšavaju mogućnosti za ulazak na tržište rada“.<sup>31</sup>

**Kosovo\*** je ocenjeno kao donekle pripremljeno u oblasti digitalne transformacije i medija.<sup>32</sup>

### 3.2.1. Preporuke u oblasti digitalnih veština

- ✓ **Podsticati pozitivno online okruženje za mlade** i staviti prioritet na digitalnu bezbednost i etičke aspekte u politikama koje se odnose na digitalni prostor
- ✓ **Poboljšati obrazovanje o štetnom sadržaju i njegovim negativnim posledicama** kako bi se zaštitili mladi na društvenim mrežama

26 Vlada Republike Srbije, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/21/2/reg>, posećen 20. aprila 2024.

27 Vlada Crne Gore, <https://www.gov.me/dokumenta/e19b682f-19f3-4788-99f5-ca5ad1df3e4a>, posećen 30. aprila 2024.

28 Vlada Severne Makedonije, <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2023/10/nsm23-27-sluzhben-vesnik.pdf>, posećen 26. aprila 2024.

29 Vlada Severne Makedonije, <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2023/10/akciski-plan-2023-2025.pdf>, posećen 26. aprila 2024.

30 ITU (2022). Albanija - Digital Development Economy Profile.

31 Minister of State for Youth and Children, 2022

32 EU report for Kosovo, 2022 [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/kosovo-report-2022\\_en](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/kosovo-report-2022_en)

### 3.3. Kulturne politike – glavni nalazi

Nivo **učešća mladih u donošenju kulturnih politika je nezadovoljavajući** u većini zemalja Zapadnog Balkana. Mladi su deo šireg kruga aktera uključenih u procese konsultacija u vezi sa donošenjem politika, kako je to zakonski uređeno. Međutim, nema podataka koji ukazuju na to da su mladi kulturni radnici praktično angažovani. Različite zakonske odredbe u zemljama Zapadnog Balkana imaju za cilj podršku kulturnoj kreativnosti i inovacijama među mladom populacijom. Ipak, njihova implementacija je više simbolična nego suštinska.

**U Bosni i Hercegovini**, najveći problem je nedostatak sveobuhvatnog nacionalnog i strateškog okvira za ulaganje u razvoj kulture i sporta, sa naglaskom na mlade i pripadnike ranjivih grupa. Takođe, primetno je i odsustvo sistemskog pristupa. EU u svom poslednjem izveštaju o BiH poziva na povećanje budžetskih izdvajanja za kulturu na svim nivoima vlasti, sa dugoročnim, višegodišnjim odlukama o finansiranju, kako bi se obezbedila stabilnost za kulturno stvaralaštvo i rad. Osim toga, BiH treba da uspostavi formalne partnerske strukture koje će omogućiti transparentno i organizovano učešće u kreiranju kulturnih politika.

**Strategija kulturne politike Bosne i Hercegovine**, usvojena 2008. godine, spominje samo „mlade umetnike“ i „mlade talente“ bez fokusa na mlade uopšte i njihovo uključivanje u kulturne politike i aktivnosti. Međutim, postoje neki pozitivni primeri na nižim nivoima. **Kanton Sarajevo** je usvojio **Strategiju razvoja kulture do 2027. godine**, u kojoj je navedena srednjoročna mera podrške projektima koji jačaju vezu dece i mladih sa kulturnim institucijama.

**Na Kosovu\***, Strategija za mlade 2019-2023. fokusira se na značaj učešća u kulturi, prepoznavanje kultura različitih etničkih zajednica i podršku mladima iz marginalizovanih grupa, čime se garantuje integracija i poštovanje evropskih standarda.

**U Crnoj Gori**, Ministarstvo kulture i medija svake godine raspisuje javne pozive za podršku kulturnim projektima<sup>33</sup> koje realizuju omladinske organizacije.

**U Severnoj Makedoniji**, u Nacionalnoj strategiji za mlade 2023-2027, navodi se da je pristup i učešće mladih u kulturi od ključnog značaja, kao i njihova sposobnost za kreativno razmišljanje i obrazovanje kroz umetnost i kulturne prakse.<sup>34</sup> Predviđene aktivnosti uključuju podsticanje razvoja kreativnih i obrazovnih programa u domenu kulture i umetnosti u predškolskom uzrastu i u osnovnim školama. Ovi programi će dalje podstaći interesovanje za kulturu od najranijeg uzrasta kao i razvoj kulturnih potreba među mladima, ali i modernizaciju nastavnih programa na umetničkim fakultetima.

**U Srbiji**, Strategija razvoja kulture Republike Srbije od 2020. do 2029. godine sa Akcionim planom, usvojena je 2020. godine. Strategija sistematski reguliše javni interes u oblasti kulture i određuje strateške prioritete za njen razvoj u navedenom desetogodišnjem periodu. Deca i mladi prepoznati su kao najvažniji segment u razvoju kulturnih potreba, jer oni nisu samo posetioци događanja, već i buduća publika i stvaraoci u domenu kulture.



33 Vlada Crne Gore, <https://www.gov.me/clanak/javni-konkurs-finansiranje-projekata-programa-nvo>, posećen 30. aprila 2024.

34 Vlada Severne Makedonije, [https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2023/02/nsm-23-27\\_draft.pdf](https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2023/02/nsm-23-27_draft.pdf), posećen 29. aprila 2024.

### 3.3.1. Preporuke za kulturne politike

- ✓ **Povećati učešće mladih** u razvoju kulturnih politika
- ✓ **Unaprediti nacionalne kulturne strategije** jasnom vizijom, merljivim ciljevima, podrškom za umetnost i kulturne industrije, promocijom različitosti i inkluzije među mladima, ulaganjem u kulturno obrazovanje i angažovanjem međunarodnih partnera
- ✓ **Uskladiti nacionalne kulturne strategije** sa nacionalnim strategijama za mlade
- ✓ **Uskladiti zakone u oblasti kulture** sa ratifikovanim evropskim i međunarodnim konvencijama i standardima
- ✓ **Povećati budžetska izdvajanja za kulturu** u svim zemljama Zapadnog Balkana (posebno u na lokalnom nivou) i obezbediti dugoročni finansijski okvir za kulturne inicijative i aktivnosti, jer mnogi projekti trenutno zavise od spoljne finansijske podrške
- ✓ **Povećati budžetska izdvajanja za kulturne i omladinske organizacije** kako bi se ojačala njihova finansijska stabilnost i efikasno podržale aktivnosti koje pokreću mladi



**RYDE**

Regional Youth Dialogue  
for Europe



Funded by  
the European Union

PREGLED GLAVNIH  
NALAZA KOMPARATIVNE  
ANALIZE OMLADINSKIH  
POLITIKA U ZEMLJAMA  
ZAPADNOG BALKANA

---

Septembar 2024.